

2. Örök, kiolthatatlan vágy él szívünkben, az igazság, szabadság, nyugalom, béke után. Az egészséghez, az élethez ez is úgy hozzá tartozik, mint a mindennapi kenyér.

3. Jövendők csak a jelenből nőhet ki, a jelen a múltból, a múlt az újságokból. Érdemes házastársak, gyermekek, testvérek arcát, szokásait megfigyelni: mennyire egyformákká válnak. Közösségi életünk egyformasága, igazsága adja ezt. Én vagyok apám, anyám, testvérem, minden ősom, de én vagyok Jézus tanítványa is, ha hallgatok az ő szavára és megismerem az igazságot, mint az elődök. Jelen, múlt és jövő egyé válik az ismeretben, a szabadságban.

4. Mi az igazság? Amit Jézus mondott, az örök szeretet. Dávid Ferenc ezt Isten atyaságában és el nem múlt szerelmében találta meg. "Ha beszédeimben megmaradtok", mondja Jézus, tiétek a szabadság. Tiétek a kőszikla, melyre házat, jövendőt építhettek.

A ma igazsága, hogy bennünk vannak a halottak, a múlt; ezáltal válik teljessé életünk. Cél megismerni és hallgatni arra a szóra, mely szabaddá tesz. Így lesz a holnap, a jövő boldogsága. Maradjunk meg Jézus beszédében, tanításában, hogy megmaradjunk unitáriusoknak. Ámen.

Dr. GEORGE HUNTSON WILLIAMS

LÉLEK, SZENTSÉG ÉS TÖRTÉNELEM*

Józs 4,1-9

Amikor lelkészetek meghívását a mai ünnepi alkalomra megkaptam, beszédem alap gondolatát a vallás három alkotó elemében találtam meg. Ez a gyülekezet növekvő hírneve alapján lelkes közösségként ismert; az istentisztelet és szentség értéke iránt nyitott, mely alkotó módon és haladó szellemben érvényesül. Becsüli a történelem értékét, mely a vallás legnagyobb terhe, de ugyanakkor a leggazdagabb erőforrása is. Örvendek, hogy ma itt lehetek és Istentisztelet után folytathatjuk a prédikáció témájának megbeszélését.

Vizsgáljuk meg először a történelmi eseményeket - megkülönböztetve a legendák és mítoszok világától -, és a múlt történéseinek jellegzetességeit, majd elmélkedjünk arról a folyamatról, ahogyan a lelkiség és a szentség belép a ti életetekbe.

Az alapigét Józsué könyvéből választottam. Józsué a Sinai pusztaságban Mózes szolgálja, majd utódja volt Izrael tizenkét törzsének az Ígéret földjére való vezetésében. Izrael népének ellenséges területen és a Jordán folyón kellett átmennie, melyről a zsidó hagyomány, mint csodáról emlékezett meg. A Jordánon való csodás átkelésnél Józsué kiválasztott tizenkét zsidó férfit, megparancsolva nekik, hogy mindegyik 1-1 követ emeljen ki a folyó medréből s helyezze azt a táboruk mellé emlékeztető jelül Izrael fiai számára, megjelölve azt a helyet, ahol Józsué a világ Urával kötött szövetség frigyládáját felállította. A kövek a felszabadító cselekedet szent emlékeztetői lettek. Sokáig annak a hódításnak az emlé-

* Elhangzott az oklándi unitárius templomban 1994. I. 23-án; angolból fordította dr. Gellérd Judit

két idézték fel, mely számukra az Ígélet szent földje lett. Alapigénk megjósolja, hogy a következő nemzedékek leszármazottai miként fogják kérdezni: "Mire valók ezek a kövek?". Majd a gyermekek hogyan mesélik el újból és újból a negyvenéves pusztai vándorlás történetét, a Jordán partjához való érkezésüket Mózes vezetésével, aki közölte velük a parancsolatokat. Alapigénk tanulságos képet fest arról, hogy mi a történelem szerepe a vallásban, ugyanakkor példázza a történelem törekvését, hogy céltudatos és mítikus legyen.

Az alapíge szerint a zsidók tudatában voltak annak, hogy elődeik, akik a pusztában vándoroltak, a körülméletési szertartást abbahagyták. Éppen ezért Józsué megkövetelte mindazoktól az ifjaktól, akik az Ígélet földjére lépnek, hogy vessék alá magukat a szövetség kőkéssel végzendő, fájdalmas szertartásának.

A szentség gyakran ősi szimbólumokban jutott kifejezésre. Az Ígélet földjére való bevonulás alkalmából a zsidók Istennel kötött szövetségüket olyan szertartás által újították fel, amely negyven éven keresztül szünetelt. De még emlékeztek a csiszolt kőkések és más harci eszközök használatára, melyek a múlt neolitikus korszakához tartoztak. Mégis a kőkések mellett döntöttek, noha koruk és kultúrájuk az túlhaladta, ők már nem a kőkorszak, hanem a bronz, sőt a vaskor népe voltak. A társadalom visszánéz, hogy előre haladhasson. Amikor a vallási szertartások által ezt teszi, akkor újból összekapcsolódik egy ősi korral és bizonytalan jövőjét kedvező irányba igyekszik terelni. A közösségi emlékezet éppen annyira része a vallásnak, mint a hit, a remény és a jövőbe látás. Amint a próféta emlékeztette a zsidó társadalmat arra: "Mikor nincs mennyei látás, a nép elvadul" (Péld 29,18), ugyanúgy elmondható, hogy az emlékezet és az emlékművek vallási felidézése nélkül egy nép, egy társadalom utat téveszthet. Ézsaiás próféta azért parancsolja meg a népnek: "Hallgassatok rám, akik igazságra törekedtek és az Urat keressétek! Tekintsetek a kősziklára, melyből kivágattattatok és a kút üregére, melyből kiásattatok!" (Ézs 51,1-2).

Az emlékek és emlékezés a vallás szerves része. A keresztények egész istentiszteleti élete nem más, mint Jézusnak a tanítványaihoz intézett szavai a keresztfeszítés előestéjén: "Az én emlékezetemre tegyétek!" Jézusra, mint tanítóra, elsősorban az utolsó vacsora, a búcsú órája alkalmából mondták alapján emlékezünk, amikor megtörte a kenyeret és kitöltötte a bort, felszólítva a tanítványait, hogy az ő emlékezetére hasonlóképpen cselekedjenek az idők végezetéig. És amikor az első követői megismételték ezt az ünnepi vacsorát, egyben arra is emlékeztek, hogy őseik ezer évvel előttük hogyan fogyasztották el a kovásztalan kenyeret az egyiptomi fogságból való menekülés emlékére.

Nincs a világvallások történetében még egy ehhez fogható szó, mely olyan kulturális, társadalmi, erkölcsi és építő erőt tartalmazó üzenet volna, mint Jézusnak ez a szava: "Emlékezzetek!". Ez az utolsó vacsora alkalmából elhangzott szó, Jézus búcsúját már a második évezred óta tartja emlékezetünkben. A világ keresztény templomai és katedrálisai, mint az építőművészet monumentális alkotásai, a jézusi búcsúszavak messzehangzó megtestesülései. De ezen túl, Jézus utolsó óráiban elrendelte a keresztények közös étkezésének módját is, vagyis, hogy ételüket megáldják az ő emlékezetére.

A kereszténység a szenvedés, a kétség és a jövőbe vetett végső győzelem körülményei között vált világvallássá. A kereszténység hirdette a megfeszített Messiást. Állította, hogy az örökkévaló isteni bölcsesség egy tanítóban öltött testet, aki tanította a prostituáltakat és adószedőket, s beszélt a gyermekekhez. A kereszténység úgy kezdődött, mint egy olyan vallás, mely kezdetben botránykőnek tűnt a legtöbb zsidó számára, akik várták jogos hatalmuk érvényesítését, és elvetették azt a gondolatot, hogy nem-zsidók kutassák és véljék megtalálni az isteni szó végső bölcséleti jelentését, melynek megértése, titkos tudás által, az életnek összefüggést adhat. A kereszténység magában foglalta és megtestesíti a

szentség és lelkiesség ösztönzését, mely Jézus bizalmában, bátorságában és egyenességében kezdődött. A kereszténység olyan vallás, mely mély tudnivalókat mondhat az emberi hatalomban megnyilvánuló isteni szellemről és fájdalomban jelenlevő Istenről.

A "lelkiesség" kifejezés Franciaországban keletkezett, a 17. század női kegyességében. Azt a légkört sugallta, melyben a keresztények kegyes buzgó gyakorlatot vállaltak és végeztek. A lelkiesség befolyásoló vallásos elemet jelent, vallásos viselkedésünknek és figyelmünknek metapszichológiai, illetve metafizikai alapját. A lelkiesség feltételezi a vallásos rutin alóli felszabadulást, amikor az ember a vallásosság végső tartalmát fedezi fel az élet olyan területén is, amely addig talán nem is tűnt vallásosnak, mint például a költészet vagy a természet.

A lelkiesség kutatja hitfelfogásunk és gyakorlatunk mélységét s végső vallásos értelmét. Kegyes módozataiban elégedetlenséget tanúsít a régi formák iránt, és arra törekszik, hogy a hitvallásokat és szertartásokat átszellemesítse, hogy azoknak szabályait mélyebb, illetve szélesebb körű szándék hassa át.

Ez a kutatás azonban azt a kockázatot hordozza magában, hogy eltörli a vallás struktúráját és összefüggését, mint a hit és gyakorlat közösségét. Azonban a régi kovászt, mint például a lelkiességet, elvetve, megtörténhet, hogy a vallás elveszíti azt a képességét, hogy dagasszon, téstát kelesszen és kenyeret süssön utódainak, és hogy megismételje a kenyér szaporításának csodáját.

Már a puritánok, akiknek a mai unitáriusok, univerzalisták a leszármazottai, felfigyeltek a középkori kereszténység - a fájdalom és félelem, az elnyomó szentség vallása - túlzásaira. Remélték, hogy felszabadulhatnak az alól, amit az anglikán egyház elégtelen reformációjának tartottak. Felismerték, hogy a puritán pietizmus szentsége és teológiája alól is fel kell szabadulniuk. Ők egy más, több lelkiességgel telített, szellemibb kereszténység után vágytak, amelyet akkoriban, többek között William Ellery Channing hirdetett.

Napjainkban egy unitárius univerzalista egyházköztség bizonyos afelől, hogy társadalmi-etikai és kulturális erényt gyakorló és erkölcsi felelősséget vállaló vallást gyakorol, mely több lelkiességet tartalmaz, mint szentséget; vallásgyakorlatában nehezen fér meg a régi kegyeskedés, a szenvedés és ésszerűtlen kétértelműség.

De most a vallás sötétebb, illetve a valóság titkos oldalát vizsgálva, a vallás félreérthetőségét fenntartjuk. Többé nem tételezzük fel, hogy egy nagyobb erőfeszítés, illetve ésszerűség által mindent képesek vagyunk kideríteni. Annak is tudatában vagyunk, hogy a vallási és erkölcsi erény száraz formává válhat, ha a könyörületesség forrásától elszakad. Az ellenézés, melyet bennünk a szenvedés és szentség vallásának túlzása kelt, szükséges, hogy saját hagyományunk éltető forrásait ne takarjuk el egy kiegyensúlyozott és átfogó, a múltat is emlékezetben tartó lelkiesség érdekében. Sokan közülünk az isteni szellemet csak a fájdalom és szorult helyzetek idején, a magunk és mások bánata és szenvedése által képesek érzékelni, vagy amikor a legkülönbözőbb életvitelű embercsoportok várják, hogy Isten gyermekeivé fogadtassanak.

Amikor aztán akár mint egy gyermek, ifjú vagy már öregként az irgalom cselekedetét, a megbocsátás vagy az ítélet nemesszívűségét mélyen és határozottan megtapasztalják, vagy például mint szülők, gyermekek, házastársak vagy kollegák egy visszatekintő felmérésben arra jönnek rá, az is világossá válik, hogy az a bizonyos erő, ami minket képessé tett az irgalom közvetítésére, rajtunk túli forrásból eredt és belső ellenállásunkon áttörve, mintegy berobbant életünkbe. És még ha képesek is vagyunk felismerni és azonosítani az irgalommal s megbocsátással, és az ítélet nagylelkűségével összeszövődött kevésbé jelentős tényezőket, akkor is tudjuk, mert minden bennünk és velünk történt, hogy az impulzus végső eredője rajtunk túlmutat. Mindnyájan emlékezünk arra a megállapításra,

hogy "Az irgalom nem erőltet. Úgy csepeg alá a földre, mint lágy eső. Kétszeresen áldott. Áldott az, aki adja és az, aki kapja".

Jézus az utolsó ítéletről szóló példázatában (Mt 25,12-től) rámutatott az irgalom tárgyilagosságára, mely már a teremtésben benne foglaltatott. Jézus ezt úgy fejezi ki, hogy az irgalom cselekedetei ismételten az ő mezítelen, rab és szomjas lelki gyermekeit ajándékozza meg. Amikor az őskeresztény egyház Jézus utolsó szavait - bármi légyen is az pontosan - közvetítette, az fejeződött ki, hogy az irgalom cselekedetében, s az irgalom önmagán felülmúló és az irgalmat megvalósító gyakorlóra nézve, megváltó jellegű. És valóban Jézusnak az utolsó ítéltre való figyelmeztetésében, amikor a juhok a kecskétől végleg szétválasztatnak, a tanítványaihoz intézett buzdítása olvasható: cselekedjétek irgalmason! Jézus kijelentette azt is, hogy a tanítványoknak Isten előtt naponta kellene önitéleletet, önfelmérést gyakorolniok lelkikben és szentségben egyaránt: "Bizony mondom néktek, amikor megtettétek ezeket akárcsak eggyel is a legkisebb atyámfiai közül, velem tettétek meg" (Mt 25,40).

A kiterjedt és fenntartott szövetségi-szentségi irgalom az isteni-emberi összefüggésben, a gyakorolt irgalom és az irgalomgyakorlás mindnyájunkat Isten óvó és gyógyító védelme alá helyez. Mi magunk az isteni irgalom és a nagylelkű, megbocsátó ítélet közvetítőivé válhatunk az elesettek, bánatban szenvedők, a magányosok, a halál szélén állók számára. Tudatában vagyunk annak, hogy életünk során valamikor, még ha csak lelki értelemben is, mi is a jótékonyság, nemesszívűség és együttérzés hordozóivá válunk a kitaszítottak, az elesettek, a mezítelenek és magányosok számára, amikor mi magunk is megismerjük a fájdalmat.

A történelmiség, szentség és lelkiség kérdésével foglalkozó beszédünket zárjuk imádságos lélekkel a lét örök forrása iránt, mely tápláló kútfője emberi létünknek. Fohászkodjunk ehhez a végtelen hatalomhoz a "Himnusz a lélekhez" jól ismert szavaival: "Teremtő lélek, akinek segítségével által/ A világ alapjai lera-kattak/ Jöjj, látogass meg minden kegyes elmét;/ Jöjj, tölts be örömmel és gyógyító lelkeddel/ Sokféle mindnyájunkat/". Ámen.

PHILLIP HEWETT

AZ ÚJJÁSZÜLETÉS*

Jn 3,3

A felolvasott bibliai versben a vallásnak egy olyan alapvető kérdése merül fel, amelyet nagyon könnyű félreérteni, mint ahogy az újszövetségi tudósítás szerint Nikodémus félre is értette azt. A kérdéssel kapcsolatosan csak saját élettapasztalatunk alapján tudunk véleményt nyilvánítani: megfigyeléseinket egybevetni és az élet értelméről vallott felfogásunkat megosztani.

E bevezetés után hadd fejezzem ki azt a meggyőződésemet, hogy amennyiben tudatosan élünk, *újjászületésünk lehetséges, sőt, állandóan újjászületünk!* Ez

* Elhangzott a brassói unitárius templomban 1994. október 2-án; angoltól fordította: Marton Vera és Szász Ferenc